

יחידת "הארץ הטובה" - פרשנות ומקורות נוספים

מקור	נושא	3 יח"ל + 5 יח"ל	תוספת 5 יח"ל
פרק ג' כג-כט			
		גמרא סוטה רש"י כה	ספורנו כה
פרק ח'			
	תיאור הקושי במדבר	ספורנו ב' ספורנו טז רמבן ב מטרת הניסיון (פשט הפסוקים)	
	הארץ הטובה	ספורנו ז רמב"ן י	
	אזהרה משכחת תקופת המדבר		
הערה: יש להתייחס לכל אחת משלוש היחידות, וגם להקשר הכללי של הפרק.			
פרק יא			
	פסוקים א-ט		
	פסוקים י-יב	רש"י י רמב"ן	
	פסוקים יג-כא	רש"י טז-יז ראב"ע יז רש"י יח	
פרק ו			
			תוספת לתלמידי 5 יח"ל: פרק ו', פסוקים י-יג

מקראה

חומר לימודי המסומן עם ○ - הוא ל-5 יחידות בלבד

חומר לימודי המסומן עם ☒ - הוא אינו כלול בחומר החובה, והינו בגדר העמקה.

יחידה: הארץ הטובה

מבוא ליחידת הארץ הטובה	דברים פרק ח	דברים פרק יא	דברים פרק ו, י-יג	דברים פרק ג, כג-כט
------------------------	-------------	--------------	-------------------	--------------------

מבוא ליחידה "הארץ הטובה"

מה נלמד ביחידה זו?

חומש דברים כולל את נאומיו של משה ערב הכניסה לארץ ישראל - הארץ שהובטחה לאבות, ושאותה לא פגש מעולם. התורה מתארת ומשבחת את הארץ, מכנה אותה "הארץ הטובה", ומשווה אותה למקומות שעם ישראל מכיר היטב - **מצרים והמדבר**. במקביל, מזהירה התורה את עם ישראל מפני התוצאות השליליות שעלולות לקרות עם חציית הירדן וכניסה לארץ.

כאמור הביטוי "הארץ הטובה" ייחודי לארץ ישראל, ומופיע בעיקר בחומש דברים (8 פעמים). ביחידה זו נבקש לברר:

- במה מתייחדת "הארץ הטובה" לעומת מצרים ולעומת המדבר (המוכרים לעם ישראל)?
- מדוע מתאווה כל כך משה לעבור ולראות את הארץ?
- מהו האתגר המיוחד שמציבה הארץ בפני הנוחלים אותה, וכיצד מכין משה את העם לקראת אתגר זה?

שימו לב, את הפרקים לא נלמד לפי סדרם:

נעסוק תחילה בפרקים ח', י"א ופרק ו - המתארים את טובה של הארץ ליושביה, השפע שלה והחששות והאתגרים הנובעים ממנו.

רק אח"כ נעסוק בפרק ג - ברצונו של משה להיכנס לארץ, ממנו מתברר גם רובד נוסף במעלתה הרוחנית של ארץ ישראל אליה שואף משה.

1. השלם את הטבלה הבאה.

החיים במדבר	החיים בארץ ישראל	משמעויות-אתגרים-מחשבות
(א) מגורים	באוהלים בסוכות, "דירת עראי"	בתי קבע נותנים תחושה של ביטחון "ביתי הוא מבצרי" שעשוי להביא לסכנה רוחנית של "כוחי ועוצם ידי". בתי קבע מאפשרים הגדלת הפערים הכלכליים בחברה. יש צורך במצוות חדשות המתאימות למגורי קבע: מעקה, הלכות שכנות וכד'.
(ב) פרנסה		
(ג) מים		
(ד) ביטחון		
(ה) הנהגה		
(ו) ריכוז- פיזור (חברתית)		
(ז) קשר למרכז הרוחני		
(ח) השכנים		

יחידה: הארץ הטובה

מבוא ליחידת הארץ הטובה	דברים פרק ח	דברים פרק יא	דברים פרק ו, י-יג	דברים פרק ג, כג-כט
------------------------	-------------	--------------	-------------------	--------------------

דברים פרק ח

כל אחד מן החלקים בפרק תחום במסגרת ברורה, הביסוס לחלוקה הזו הן המילים המודגשות המופיעות בתחילתן ובסיומו של כל חלק.

א. תיאור הקשיים במדבר	דברים ח (א) <u>כל המצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון לעשות</u> למען תחיו ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם: (ב) <u>וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך</u> זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותיו אם לא: (ג) <u>ויענך וירעבך ויאכלך</u> את המן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם: (ד) <u>שמלתך לא בלתי מעליך ורגלך לא בצקה</u> זה ארבעים שנה: (ה) <u>וידעת עם לבבך</u> כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מנסתך: (ו) <u>ושמרת את מצות ה' אלהיך</u> ללכת בדרךיו וליראה אתו:
ב. טובה של הארץ	(ז) <u>כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה</u> ארץ נחלי מים עינת ותהומות יצאים בבקעה ובהר: (ח) <u>ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה</u> ורמון ארץ זית שמן ודבש: (ט) <u>ארץ אשר לא במסכנת תאכל בזה לחם</u> לא תחסר כל בזה ארץ אשר אבניה ברזל ומחרריה תחצב נחשת: (י) <u>ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך</u>:
ג. אזהרה משכחת ניסי ה' שאירעו בתקופת המדבר	(יא) <u>השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך</u> לבילתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקותיו אשר אנכי מצוה היום: (יב) <u>פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת</u>: (יג) <u>ובקרך וצאנך ירפנו וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה</u>: (יד) <u>ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים</u>: (טו) <u>המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש</u>: (טז) <u>המאכלך מן המדבר אשר לא ידעו אבותיך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך</u>: (יז) <u>ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה</u>: (יח) <u>וזכרת את ה' אלהיך</u> כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך כיום הזה: (יט) <u>והיה אם שכח תשכח את ה' אלהיך</u> והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחווית להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון: (כ) <u>פגוים אשר ה' מאביד מפניכם</u> פן תאבדון עקב לא תשמעו בקול ה' אלהיכם:

חלק א: תיאור הקשיים במדבר (ח, א-ו)

הפסוקים תחומים בתוך מסגרת, בה אנו מצויים לשמור את מצוות התורה (פסוקים א'-ו'). הנימוק לשמירת המצוות היא על מנת לזכות ולרשת את ארץ ישראל ("למען תחיון ורבותם ובאתם וירשתם את הארץ"). הדרך להכין את העם לשמירת המצוות היא בזכירת הדרך הארוכה במדבר ("וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלוֹקֶיךָ זֶה אַרְבַּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר"). כלומר: זכירת המדבר « שמירת מצוות » ירושת הארץ.

1. מה הקשר בין שלושת הדברים הללו? מה מלמדת אותנו התורה בדרך זו? מה אנו מצויים לזכור?

מהו הניסיון במן ומהי מטרתו?

דברים פרק ח

(ב) וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר
לְמַעַן עֲנִתָּךְ לְנִסְתָּךְ לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הִתְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי אִם לֹא:
(ג) וַיַּעֲנֵךְ וַיַּרְעִבְךָ וַיֹּאכְלֶךָ אֶת הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדָעוּ אֲבֹתֶיךָ
לְמַעַן הוֹדִיעָךְ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לָבְדוּ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי ה' יִחְיֶה הָאָדָם:

נציג שני פירושים-הסברים להבנת מהו הניסיון באכילת מן במדבר.

פירוש ראשון - רמב"ן

רמב"ן דברים ח, ב-ג

למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשומר מצוותיו אם לא: כי היה ניסיון גדול להם שלא ידעו עצה לנפשם, ויכנסו במדבר הגדול לא מקום לחם, ואין בידם כלום (וחי) מן המן אבל ירד דבר יום ביומו, וחם השמש ונמס (שמות ט"ז כ"א), וירעבו אליו מאד, וכל זה עשו לשמור מצוות ה' ללכת כאשר יצווה, וה' היה יכול להוליכם בדרך הערים אשר סביבותיהם, אבל הביאם בניסיון הזה כי ממנו יודע שישמרו מצוותיו לעולם.

וטעם (והפירוש) אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך: כי לא ידעת במן שתוכלו לחיות בו ימים רבים ולא הגיע אליכם כן בקבלה מאבותיכם.

2. הרמב"ן מצביע על כמה וכמה קשיים באכילת המן במדבר, קשים שהעמידו את עם ישראל בפני ניסיונות לא פשוטים. **פרט שלושה קשיים** וניסיונות הקשורים במן שנזכרים בדברי הרמב"ן.

3. רמב"ן מציין כי "ה' היה יכול להוליכם בדרך הערים אשר סביבותיהם, אבל הביאם בניסיון הזה כי ממנו יודע שישמרו מצוותיו לעולם". מדוע הליכה במדבר ואכילת מן יביא את עם ישראל לשמירת מצוות לעולם?

פירוש שני - ספורנו

ספורנו, דברים ח, ב

וזכרת את כל הדרך - שנתן לך לחם לאכול ובגד ללבוש שלא דרך טבע.
לנסותך - אם תעשה רצונו בהשיגך לחם ושמלה שלא בצער.

ספורנו, דברים ח, טז "המאכלך מן המדבר, אשר לא-ידעו אבותיך: למען עניתך, ולמען נסתך להיטבך, באחריתך".
ולמען נסותך - אם תעשה רצונו בתתו פרנסתך שלא בצער.

4. עיין בדברי הספורנו, וענה:

א. לפי הספורנו, מהו הניסיון באכילת המן במדבר, ומה מטרת הניסיון?

ב. מהו ההבדל העקרוני בין הפירוש של הספורנו לבין הפירוש של הרמב"ן בהבנת מהו "ניסיון המן"?

"כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִּי-ה' יִחְיֶה הָאָדָם" (ג')**דברים ח, ג**

לְמַעַן הוֹדִיעַךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לָבֹדוּ יִחְיֶה הָאָדָם, כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִּי-ה' יִחְיֶה הָאָדָם"

הניסיון שבמנן קשור בהקניית מידת הביטחון בה': "כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִּי-ה' יִחְיֶה הָאָדָם". במדבר, תקופת הינקות של עם ישראל, הקב"ה מזין אותם בדרך יום-יומית וקבועה, ומלמד אותם בתהליך ארוך ולא-קל לתת אמון בכך שהמזון אכן יגיע. נס המן, השגרתי והקבוע, מנוגד לניסים העוצמתיים והחד-פעמיים כמו קריעת ים-סוף, שבאו לתת מענה לצורך חד פעמי. כוחו הוא דווקא בכך שהוא ניתן לצורך תמידי יומיומי, לצרכי החיים הבסיסיים.

מה הקשר בין שני חלקי הפסוק?

דומה שבא המן ללמד אותנו שגם כאשר נדמה לנו שצרכי היומיום שלנו מגיעים אלינו בדרך הטבע, עלינו לדעת כי גם הם חסד הקב"ה עלינו. במדבר הקשר בין מציאותו של הלחם לבין ההבנה ש-ה' הוא המספק את הלחם היה יחסית ברור ומובן, מאחר שמדובר היה בלחם ניסי - שיד ה' מעורבת בו באופן ברור. אך מכאן יילמדו ישראל שגם כשהם יכנסו לארץ, והלחם יגיע אליהם באופן טבעי (חרישה זריעה וכד') יבינו שאף כאן בא"י הלחם הוא תוצאה של "מוצא פי ה'". הניסים הגלויים אינם מבחנו של המאמין, אלא חיי היומיום - על ידיהם מבין האדם שהכל בידי ה' ובכך אכילת המן בונה קומה נוספת של אמונה מעבר לניסים הגלויים.)

חלק ב: טובה של הארץ (ח, ז-י)**דברים פרק ח**

(ז) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאָךְ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה

אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם עֲנִיָּה וְתַהֲמֹת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְקָר:

(ח) אֶרֶץ חֹטֶה וּשְׁעָרָה וְנָפוּ וְתֹאנָה וְרִמּוֹן

אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן וְדָבָשׁ:

(ט) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנָהּ תֹאכֹל בָּהּ לֶחֶם לֹא תִחָסֵר כָּל בָּהּ

אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנְיָהּ בְּרָזָל וּמִהַרְרִיָּה תִחְצַב נְחֹשֶׁת:

(י) וְאֶכְלָתָּ וְשָׂבַעְתָּ

וּבִרְכַּת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ:

המילה המנחה: "ארץ". המילה "ארץ" חוזרת 7 פעמים, מספר המבטא שלמות.

5 פעמים "ארץ" ו-2 פעמים "ארץ טובה".

הביטוי שפותח וסוגר את יחידת הפסוקים: "הארץ הטובה".

מתוך זיהוי המילה המנחה, נוכל להגדיר את נושא היחידה: **שבחה של הארץ, או: המפגש עם הארץ הטובה.**

ספורנו דברים ח, ז

...וְנִסְפָּר חֲמִשָּׁת מֵינֵי ה'טוב", וּבְכָל אֶחָד מֵהֶם אָמַר "אֶרֶץ".

הראשון, הוא "אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם עֲנִיָּה וְתַהֲמֹת" - לא מֵי יְאֻרִים וְאֶגְמִים הָרָעִים, עַל הַפֶּז "וְהַמַּיִם רָעִים, וְהָאֶרֶץ מְשַׁכֶּלֶת"

(מלכים-ב ב, יט).

השני הוא, "אֶרֶץ חֹטֶה וּשְׁעָרָה" - הַצָּרִיכִים לְמִזּוֹן.

השלישי הוא "אֶרֶץ-זֵית שָׁמֶן וְדָבָשׁ" - שֶׁהֵם מַעֲדָנֵי מֶלֶךְ.

הרביעי, "אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנָהּ תֹאכֹל-בָּהּ לֶחֶם" - שֶׁיִּמְצְאוּ בָּהּ מַעוֹת בְּזוֹל... (ארץ שמאפשרת עבודה ופרנסה).

החמישי הוא, "אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנְיָהּ בְּרָזָל" - שֶׁבָּהּ נִמְצָא רַבּוּי אֲבָנִים קָשׁוֹת וּבְהִירוֹת, לְפֹת וְטוֹבוֹת לְבָנֶיךָ.

"וְנְחֹשֶׁת, וְהָאֶרֶץ הַטּוֹבָה שֶׁהִיא בָּהִיר וְנֹאֲוֹת לְבָנֶיךָ וְכָלֵם."

5. **הסבר בלשונך** את חמשת היתרונות של א"י כפי שעולים מן הפסוקים ומן הפירוש של הספורנו.

שבעת המינים

בפסוק ח' אנחנו פוגשים את שבעת המינים - הגידולים של ארץ ישראל. במה מתייחדים שבעת המינים על פני גידולים אחרים, ואיזה שימוש נעשה בכל אחד מהם?

חיטה ושעורה - לחם לאדם, מאכל לבהמה.

גפן - יין (בתקופות קדומות היין ליוה כל ארוחה ושימש כמשקה יום-יומי).

תאנה - פרי מאכל, שימשה גם להמתקת מזונות אחרים.

רימון - פרי מאכל, ניתן לעשות בו שימוש בזמן ארוך יחסית.

זית - חשיבותו רבה מאד, כשמן שימש למאור ולחימום.

תמר - פרי מאכל, שימש גם להמתקה (דבש תמרים).

כל שבעת המינים מתייחדים בערכם התזונתי הגבוה, **וביכולת לשמר אותם** (צימוקים, דבליים, שמן, תמרים). זהו מאפיין חשוב מאד בארץ שיש בה שנות בצורת.

(יש לשים לב כי ספורנו מחלק בין שני סוגי גידולים: האחד לצורך הבסיסי והשני שהוא מעודן ממנו)

העמקה: רמב"ן בספר שמות ג, ח מפליג בשבחה הפיסי של ארץ ישראל

☒ **רמב"ן שמות ג, ח**

כי שבח תחלה את הארץ שהיא טובה, לומר שהאוויר טוב ויפה לבני אדם וכל טוב ימצא בה, ושהיא רחבה, שיעמדו בה כל ישראל במרחב. או טעם רחבה שיש בה רחבות, שפלה ועמק ומישור גדולים וקטנים ואין רובה הרים וגאיות. וחזר ושבח אותה שהיא ארץ מקנה שיש בה מרעה טוב, והמים יפים, ויגדל החלב בבהמות, כי אין הבהמות בריאות וטובות ומרבות החלב רק באוויר טוב ועשב רב ומים טובים.

"ואכלת ושבע וברכת"

רמב"ן דברים ח, י

ואמר "ואכלת ושבעת וברכת" -

כי תזכור עבודת מצרים ועינוי המדבר, וכאשר תאכל ותשבע בארץ הטובה תברך עליה את השם.

ורבותינו (ברכות מח ב): קבלו שזו מצות עשה, וטעמו (ופירושו) ותברך את ה' אלוהיך...

6. מה ההבדל בין שני הפירושים שמביא הרמב"ן לפסוק "ואכלת ושבע וברכת"?

חלק ג: אזהרה משכחת ניסי ה' שאירעו בתקופת המדבר (ח, יא-כ)

שימו לב למעבר בין סוף החלק השני של הפרק (פסוקים ז-י), לתחילתו של החלק השלישי של הפרק (פסוקים יא-כ)

דברים פרק ח

...

(י) **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ :**

(יא) **הַשָּׁמֶר לָךְ כִּי תִשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי שָׁמֵר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם :**

(יב) **כִּי תִשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי שָׁמֵר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם :**

(יג) **וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ :**

(יד) **וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ וְיָבִיאוּ לְךָ :**

...

7. צמד המילים של "אכילה ושובע" מופיעים גם בפסוק י וגם פסוק יב.
 א. מה ההבדל המהותי בין ההופעה שלהן בפסוק י לבין הופעתם בפסוק יב.
 ב. ומה הם הגורמים שיוצרים את ההבדל ביניהם?
8. החלק השלישי של הפרק פותח פעמיים במילה "פן", מילה פן היא מילת אזהרה. איך עברנו מההנאה והשמחה בטוב הארץ והודיה לה' על כל הטוב - "ואכלת ושבעת וברכת את ה'", אל "פן תאכל ושבעת ... ושכחת את ה'?" איך המפגש המהנה והמעשיר עם הארץ הטובה מוביל לסכנה רוחנית הזו? בכדי לענות על שאלה זו עיין בפסוקים יא-יח.
- א. צטט את ארבעת שלבי ההידרדרות של האדם המתוארים בפסוקים אלו.
 ב. הסבר בלשונך את התהליך הנפשי שעובר האדם ושמביא אותו להידרדרות הזו.

סיכום

9. משה מתאר פעמיים את חיי העם במדבר, ראשית - לפני תיאור הארץ הטובה, ושוב - אחרי התיאור. מה ההבדל בין הזכרת עניין "המדבר" בחלק הראשון של הפרק, לבין הזכרת "המדבר" בחלק האחרון של הפרק?

העמקה: ישעיהו פרק ב

ישעיהו, בפרק ב' (אותו למדת בכיתה יא) מדבר על אותן נקודות שנזכרות בדברים פרק ח' (חלק ג).

ישעיהו פרק ב

(ה) בֵּית יַעֲקֹב לִכְנֹס וְנִלְכָּה בְּאוֹר ה' :

(ו) כִּי נִטְשֶׁתָּה עַמָּךְ בֵּית יַעֲקֹב כִּי מָלְאוּ מִקְדָּשׁ וְעֹנִיִּים כִּפְלִשְׁתִּים וּבְנֵי לָדִי נִכְרִים יִשְׁפִּיקוּ :

(ז) וַתִּמְלֵא אֶרֶצוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וְאֵין קָצָה לְאַצְרֹתָיו וַתִּמְלֵא אֶרֶצוֹ סוּסִים וְאֵין קָצָה לְמִרְכָּבָתָיו :

(ח) וַתִּמְלֵא אֶרֶצוֹ אֱלִילִים לְמַעֲשֵׂה יָדָיו יִשְׁתַּחֲווּ לְאַשֶׁר עָשׂוּ אֲצַבְעֹתָיו :

10. מצא את הביטויים המקבילים בין דברים ח, לבין לישעיהו ב.

שים לב, שלבי ההידרדרות המובאים בספר ישעיהו, לא כתובים באותו סדר כמו הפסוקים בספר דברים.

ישעיהו פרק ב, ה-ח	דברים ח, יא-כ	
	(יב) פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיִשָּׁבַתָּ : (יג) וּבִקְרָךְ וּצְאֲנָךְ יִרְבֶּינָה וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לָּךְ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ יִרְבֶּה :	אדם שזכה לשפע וכל טוב
	(יד) וְרָם לְבָבְךָ ... (יז) וְאָמַרְתָּ בְּלִבְבְּךָ כֹּחִי וְעֹצְמִי יָדִי עָשָׂה לִי אֵת הַחֵיל הַזֶּה :	השפע מביא את האדם לגאווה
	(יא) הִשְׁמַר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם : ... (יד) וְרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים : ... (יט) וְהָיָה אִם שָׁכַחְתָּ תִּשְׁכַּח אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעִבַּדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם	הגאווה מביאה בסופו של דבר את האדם לעזוב את ה', לא לשמור את מצוותיו, ולפנות לע"ז ולדרכי הגויים.

יחידה: הארץ הטובה

מבוא ליחידת הארץ הטובה	דברים פרק ח	דברים פרק יא	דברים פרק ו, י-יג	דברים פרק ג, כג-כט
------------------------	-------------	--------------	-------------------	--------------------

דברים פרק יא

חלק א: פסוקים א-ט: האותות והמופתים במצרים ובמדבר

דברים פרק יא

- (א) וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַתְּ מִשְׁמֶרֶתוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל הַיָּמִים :
- (ב) וַיִּדְעָתֶם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא רָאוּ אֶת מוֹסֵר ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶת גְּדֻלּוֹ אֶת יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה :
- (ג) וְאֶת אֹתוֹתָיו וְאֶת מַעֲשָׂיו
- אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לַפְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְלִכְלֹךְ אֶרֶצוֹ :
- (ד) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לַחֵיל מִצְרַיִם לְסוֹסָיו וּלְרֶכֶבָּו אֲשֶׁר הִצִּיף אֶת יָם סוּף עַל פְּנֵיהֶם בְּרֹדְפֵם אַחֲרֵיהֶם וַיִּאֲבָדֻם ה' עַד הַיּוֹם הַזֶּה :
- (ה) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבָּר עַד בְּאֲכֹס עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה :
- (ו) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתוֹ וּלְאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיָּאָב בֶּן רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַעֵם וְאֶת בְּתִיָּהֶם וְאֶת אֲהֲלֵיהֶם וְאֶת כָּל הַיְּקוּם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל :
- (ז) כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאֵת אֶת כָּל מַעֲשֵׂה ה' הַגְּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה :
- (ח) וְשִׁמְרַתֶּם אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוֶּה הַיּוֹם
- לְמַעַן תִּחְזְקוּ וּבְאַתֶּם וִירְשֶׁתֶם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ :
- (ט) וּלְמַעַן תִּפְאָרְכוּ יָמִים עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם לֵאמֹר וְלָזָרְעִם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ : ס

1. עיין בפסוקים א-ט וענה :

א. מה משותף לאירועים המוזכרים בפסוקים ב-ו?

ב. הכתוב מדגיש גם בתחילת הקטע "כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו" (ב) וגם בסוף הקטע "כי

עיניכם הראת את כל מעשה ה' הגדל אשר עשה" (ז). מה המטרה של משה, בהדגשה שלו שהוא מדבר דווקא

אל הדור שראה במו עינו את האירועים המתוארים בפסוקים ב-ו?

ג. כיצד פסוקים ח-ט מתקשרים לתיאורים של פסוקים א-ו?

חלק ב: פסוקים י-יב: ארץ ישראל בהשוואה לארץ מצרים

דברים פרק יא

- (י) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ
- לֹא כָאָרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ כְּגֹן הַיֶּרֶק :
- (יא) וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ
- אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעֹת לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מֵיָם :
- (יב) אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֶתָּה תְּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה : ס

רש"י דברים יא, י

לא כארץ מצרים הוא - אלא טובה הימנה. ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים, שהיו אומרים שמא לא נבוא אל ארץ טובה ויפה כזו...
 אשר יצאתם משם - אפילו ארץ רעמסס [וארץ גושן] אשר ישתם בה והיא במיטב ארץ מצרים שנאמר (בראשית מז, יא) "(וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְיִתְּנוּ לָהֶם אֶחָדָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם) בְּמִיטֵב הָאָרֶץ (בְּאֶרֶץ רַעְמִסִּס)", אף היא אינה כארץ ישראל.
 והשקית ברגלך - ארץ מצרים הייתה צריכה להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה וצריך אתה לנדד משנתך ולעמול, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה.
 אבל זו (פסוק יא) "למטר השמים תשתה מים" אתה ישן על מטתך, והקב"ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי, כאחת. כגן הירק - שאין די לו בגשמים ומשקין אותו ברגל ובכתף.

2. בפסוקים י-יב התורה משווה את ארץ ישראל לארץ מצרים בנושא השקיית השדות. כתוב את ההשוואה בטבלה שלפניך, היעזר בפסוקים ובדברי רש"י.

בארץ ישראל	בארץ מצרים	
		א. כמה זמן צריך לעמול החקלאי בהשקיית שדותיו?
		ב. מה התוצאות של השקיה מגשם לעומת השקיה מנהר?

3. לפי הפרשנות של רש"י לפסוקים י-יב, המשווים בין ארץ מצרים לארץ ישראל, ענה:
 א. איזו ארץ נחשבת טובה יותר, ובאיזה מובן היא נחשבת לטובה יותר?
 ב. לשם מה התורה מציגה את ההשוואה הזו?

רמב"ן דברים יא, י

לא כארץ מצרים היא - אלא טובה הימנה... לשון רש"י מספרי (עקב יא)...
 ופשוטו של מקרא **בדרך האזהרות נאמר**, שאמר להם: **ושמרתם את כל המצווה** וירשתם ארץ זבת חלב ודבש כי ה' יתן מטר ארצכם בעתו והארץ תיתן יבולה.
 אבל דעו לכם שאינה כארץ מצרים להשקות אותה ברגל מן היאורים ומן האגמים כגן הירק, רק היא ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים לא בעניין אחר.
 וצריכה שידרוש ה' אותה תמיד במטר, כי היא ארץ צמאה מאד וצריכה מטר כל השנה, ואם תעברו על רצון ה' ולא ידרוש אותה בגשמי רצון, הנה היא רעה מאד, לא תזרע, ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב בהריה.
 ויחזור ויפרש כל זה בפרשה השנייה (להלן פסוקים יג-יד), כי "אם שמוע תשמעו אל מצוותי" ו"נתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש" תמיד, ואם לא תשמעו ו"עצר את השמים" וגו' "ואבדתם מהרה" ברעב "מעל הארץ הטובה", שלא תוכלו לחיות בה בלא מטר.

4. לפי הפרשנות של הרמב"ן לפסוקים י-יב, המשווים בין ארץ מצרים לארץ ישראל, ענה:
 א. מה הבדל בין א"י למצרים?
 ב. מדוע במובנים מסוימים יש לארץ מצרים יתרון על ארץ ישראל מבחינה חקלאית?
 ג. לשם מה התורה מציגה את ההשוואה הזו?

☒ העמקה: מקבילות בתנ"ך

5. במקורות הבאים נוכל לראות קשר בין המצב הרוחני הירוד של העם לבין רעב. עיינו במקורות הבאים ומצאו את הקשר הזה בכל אחד מן הפרקים הללו:
- א. שמואל ב' פרק כא, פסוק א'.
 - ב. שמואל ב' פרק כד, פסוקים יא-יד.
 - ג. מלכים א פרק יח ואילך.

☒ בראשית פרק יג

- (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט אֵל נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רָעִי וּבֵין רָעִידָה כִּי אֲנָשִׁים אָחִים אָנַחְנוּ:
- (ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפְרָדָה נָא מֵעַלִי אִם הִשְׁמַאל וְאִימְנָה וְאִם הַיָּמִין וְאִשְׁמְאִילָה:
- (י) וַיֵּשֶׂא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא
- את כל כפר הירדן כי כלה משקה לפני שחת ה' את סדם ואת עמרה כגון ה' פארץ מצרים באכה צער:**
- (יא) וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לוֹט מִקְדָּם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:

6. עיין בבראשית יג, י" בירידה של לוט לסדום ובהשוואה שהתורה עושה בין כפר הירדן לבין מצרים, וענה:
- א. במה הן דומות? השיבו על פי פסוקים אלו, ועל פי מה שלמדנו על מצרים ביחידה כאן ובפרק ח פסוקים ח-יב.
 - ב. נסה להציע הסבר, מדוע בחר לוט בכיכר הירדן?
 - ג. שאלת אתגר: מהי תפיסת העולם העומדת ביסוד בחירה זו של לוט?

חלק ג: פסוקים יג-כא "פרשת והיה אם שמוע"

דברים פרק יא

- (יג) וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֹאֲהַבְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם:
- (יד) וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפַּת דְּגָנָה וְתִירְשָׁה וַיִּצְהַרְךָ:
- (טו) וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֶיךָ וְאֶכְלָתָה וְשָׂבַעְתָּ:
- (טז) הִשְׁמַרְוּ לָכֶם כֹּן וּפְתַח לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:
- (יז) וְחָרָה אִף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מִחֶרֶה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם:
- (יח) וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:
- (יט) וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבִיתְכֶם וּבְלֶכְתְּכֶם בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּכֶם וּבְקוּמְכֶם:
- (כ) וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְכֶם וּבְשַׁעְרֵיכֶם:
- (כא) לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

פסוקים אלו עוברים לתיאור העתיד, אזהרה לעם ישראל היושב על אדמתו. ניתן לקשר בין שלושת חלקי הפרק:

- החלק הראשון (א-ט) העוסק בעבר - בתיאור האותות והמופתים שעשה ה' במצרים ובמדבר.
- החלק השני (י-יב) העוסק - בתיאור טיבה של ארץ ישראל לעומת טיבה של ארץ מצרים.
- החלק השלישי (יג-כא) העוסק בעתיד - בשיבת עם ישראל על אדמתו.

7. הסבר בלשונך מהו החוט המקשר בין שלושת החלקים הללו, היעזר במה שלמדנו עד כה ובדברי הרמב"ן על פסוק י" שמובא לעיל.

מה יגרום לעם לחטוא?

○ רש"י דברים יא, טז

השמרו לכם - כיון שתהיו אוכלים ושבעים, הישמרו לכם שלא תבעטו, שאין אדם מורד בהקב"ה אלא מתוך שביעה, שנאמר (דברים ח, יב-יד) "פן תאכל ושבעת ובקרך... וצאנך ירביון", מה הוא אומר אחריו: "ורם לבבך ושכחת"

○ רש"י דברים יא, יז

ואבדתם מהרה - (בנוסף) על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן האדמה (הטובה), שגרמה לכם לחטוא. משל למלך ששלח בנו לבית המשתה והיה יושב ומפקידו (ומצווהו): 'אל תאכל יותר מצרכך שתבא נקי לביתך', ולא השגיח הבן ההוא. אכל ושתה יותר מצרכו, והקיא וטנף את כל בני המסיבה. נטלוהו (אנשי המסיבה) בידיו וברגליו וזרקוהו לאחורי פלטין (הארמון).

8. לפי רש"י בפרשת "והיה אם שמוע" משה מזהיר את העם לא רק מה יקרה אם הם ישמרו או אם לא ישמרו את המצוות, אלא הוא גם מזהיר אותם מפני הגורם שעשוי להביא אותם לחטוא.
- א. לפי רש"י, מהו הגורם שעשוי להביא אותם לחטוא, שעל כך משה מזהיר אותם בפרשת "והיה אם שמוע"?
- ב. כיצד למד זאת רש"י מן הפסוקים?

הקשר בין פסוק יז לפסוק יח

דברים פרק יא

(טז) הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:
(יז) וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ
וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם:

(יח) וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם:
(יט) וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:
(כ) וְכִתְבְּתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ...

○ רש"י דברים יא, יח	○ אבן עזרא דברים יא, יז
ושמתם את דברי - אף לאחר שתגלו היו מצוינים במצוות (תהיו מסומנים ומוכרים בעולם ע"י המצוות), הניחו תפילין, עשו מזוזות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו. וכן הוא אומר (ירמיה לא, כ) "הציבי לך ציונים".	ואבדתם מהרה - שיגלו ממנה כאובדים ברעב, אחר שהיתה הארץ טובה, על כן אתם חייבים שתשימו אלה הדברים "על לבבכם" (פסוק יח).

9. עיין בפסוקים טז-כ ובדברי האב"ע ורש"י, וענה:
- א. מה הקשר בין פסוק יז לפסוק יח, לפי האב"ע?
- ב. (1) מה הקשר בין פסוק יז לפסוקים יח-כ, לפי רש"י?
- (2) על איזה כלל פרשני רש"י מבסס את פירושו?

שמירת המצוות בגלות

○ רש"י דברים יא, יח

ושמתם את דברי - אף לאחר שתגלו היו מצוינים במצוות (תהיו מסומנים ומוכרים בעולם ע"י המצוות), הניחו תפילין, עשו מזוזות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו. וכן הוא אומר (ירמיה לא, כ) "הציבי לך ציונים"¹.

10. מה תכלית שמירת המצוות בגלות, לפי רש"י?

¹ ירמיהו פרק לא, כ: "הציבי לך ציונים שמי לך תמרוורים שתי לבד למסלה דרך הלכת, שובי בתולת ישראל שבי אל עריך אלה".

☒ רמב"ן דברים יא, יח

ושמתם את דברי אלה - אף לאחר שתגלו היו מצויינין במצות, הניחו תפילין עשו מזוזה, כדי שלא יהו עליכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר: "הציבי לך ציונים" - לשון רש"י.
וכבר כתבתי פירוש הענין, כי המצות האלה **חובת הגוף** הם, ודינם בכל מקום כמו בארץ...
והנה החזיר במצות האלה תפילין ודברי תורה ומזוזה כאן פעם שנית, לרמוז בהיקש הזה שנהיה חייבים בהם לאחר הגלות בחוצה לארץ, ומהם נלמוד לכל המצות שהן חובת הגוף שחיובן בכל מקום, ושנהיה פטורין בחוצה לארץ **מחובת הקרקע** כגון תרומה ומעשרות, כך הוא נדרש בספרי (עקב יז).

11. מה מוסיף הרמב"ן על פירוש רש"י מבחינת המצוות המופיעות בפרק (תפילין ומזוזה), לעומת מצוות שאינן מוזכרות בפרק שהן בבחינת המצוות התלויות בארץ?

סיכום: "מבט על" פרק ח ופרק יא

ארץ ישראל בהשוואה למדבר ומצרים

12. בפרק ח' למדנו על ארץ ישראל כניגוד לחיים **במדבר**, ואילו בפרק י"א על החיים בארץ כניגוד לחיים **במצרים**.

א. במה מנוגדת א"י למדבר? מה עלינו ללמוד מהשוואה זו? בססו תשובתכם בפסוקים.

ב. מהו הניגוד בין א"י לבין ארץ מצריים? מה עלינו ללמוד מהשוואה זו? בססו תשובתכם בפסוקים.

היעזר במקור הבא - בדבריו של הרב סמט

☒ הרב אלחנן סמט, בין מדבר לנהר - שבחה הכפול של הארץ

שבחה של הארץ הוא אכן בכך שבה מתאפשר קיום אנושי ולאומי בדרך 'שביל הזהב' האידיאלי בין שני קצוות שליליים:

הקצה השלילי האחד הוא אופי הקיום **במצרים**, שאינה נדרשת על ידי ה'. ה' נתן ליושבי מצרים את כל צורכיהם - מים בשפע ואדמה פורייה - וכאילו ניתק מהם כל קשר. בכך מתאפשר להם לשקוע בתועבותיהם, שכן אין קיומם תלוי כל כך במעשיהם.

אולם גם החיים בקצה האחר, החיים **במדבר**, אינם חיים אידיאליים. החיים של ישראל במדבר היו תלויים בנסים גלויים שנתחדשו מדי יום ביומו. המים ניתנו להם מן הסלע ואילו הלחם - מן השמים, הַפֶּךְ החיים הטבעיים. לתלות זו בנסים קוראת התורה 'עינוי' ו'ניסיון' (ח', ב-ג ושם טז).

החיים האידיאליים הם אלה שבהם חיים אדם ועם - חיים טבעיים, עמלים ואוכלים מפרי עמלם המבורך בשמחה, בלא להיות תלויים בשינוי סדרי בראשית, ובכל זאת הם זוכים לראות בהשגחת ה' עליהם בין לטב ובין למוטב במסגרת חוקי הטבע עצמם. ערכם של מעשיהם בתחום המוסרי-הדתי הוא שקובע את הצלחתם בתחום הריאלי-הארצי. באורח חיים כזה ישנם יסודות חקלאיים-טבעיים כמו במצרים - ארץ הנהר - ויסודות של חיים תחת השגחה אלוהית מתמדת כמו אלה שהיו במדבר. מזיגתם במידה הראויה הוא המאפיין את החיים בארץ הבחירה.

טיבה של הארץ

13. בפרק ח ובפרק יא עסקנו בטיבה של הארץ.

א. עיינו בפרק ח, פסוקים ח-י.

(1) ציינו ארבעה תחומים בהם משתבחת ארץ ישראל.

(2) מה על העם ללמוד ולהסיק מתיאור שבח הארץ?

ב. עיינו בפרק יא, פסוקים י-יב.

(1) האם הכותרת "שבחה של ארץ ישראל" מתאימה גם לפסוקים אלו?

(2) חוו את דעתכם, ובססו אותה על הפסוקים.

יחידה: הארץ הטובה

מבוא ליחידת הארץ הטובה	דברים פרק ח	דברים פרק יא	דברים פרק ו, י-יג	דברים פרק ג, כג-כט
------------------------	-------------	--------------	-------------------	--------------------

○ דברים פרק ו

שים לב, פרק ו הוא לתלמידי 5 יחידות בלבד.

נשווה בין תיאור המפגש העתידי של בני"י עם הארץ המובא בפרק ו לבין תיאור נוסף שכבר למדנו בפרק ח.

דברים פרק ו, י-יד (פרשת ואתחנן)	דברים פרק ח, ז-יט (פרשת עקב)
(י) וְהָיָה כִּי יֵבִיאֲכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְךָ עָרִים גְּדֹלֹת וְטֹבָת (יא) וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוֹב אֲשֶׁר לֹא מָלַאתָ וּבְרֵת חֲצוּבִים כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נָטַעְתָּ וְאֲכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ (יב) הַשָּׂמֶר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה'	(ז) כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם מְבִיאֲכֶם אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נְחָלִי מַיִם עֲלֵנָה וְתַהֲמֹת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָר: (ח) אֶרֶץ חֹטָה וְשַׁעֲרָה וְגִפְּן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן וְדִבְשׁ: (ט) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנָה תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תִחָסֵר כָּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בְּרֹזָל וּמַהֲרָרֶיהָ תַּחֲצַב נְחֹשֶׁת: (י) וְאֲכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: (יא) הַשָּׂמֶר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם לְבַלְתִּי שֶׁמֶר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם: (יב) פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁבַּעְתָּ: (יג) וּבִקְרָד וּצְאֻנָּה יִרְבֶּן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לָךְ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ יִרְבֶּה: (יד) וְרַם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיאֲכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: (טו) הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא.... (יז) וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ כַּחַי וְעַצֶּם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה: (יח) וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כִּי הוּא הֵנִיחָ לָךְ כָּח לַעֲשׂוֹת חֵיל לְמַעַן הַקִּים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם כִּי הוּא הַזֶּה: (יט) וְהָיָה אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הַעֲדֵתִי בָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֵּאבְדוּן:
אֲשֶׁר הוֹצִיאֲכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: (יג) אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם תִּירָא וְאֵתוֹ תַעֲבֹד וּבְשִׁמּוֹ תִשְׁבַּע: (יד) לֹא תִלְכּוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֵיכֶם: (טו) כִּי אֵל קָנָא ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּקִרְבְּךָ פֶּן יִחַרָה אֵף ה' אֱלֹהֵיכֶם בָּךְ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:	

הדמיון בין שני התיאורים

- עיינ בתיאורי המפגש של בני"י עם הארץ בפרק ו ובפרק ח. השווה ביניהם ומצא שמונה נקודות משותפות ודומות (בתוכן ובצורה) לשני התיאורים. מומלץ לסמן אותם בצבעי מרקר שונים בטבלה עצמה.

השוני בין שני התיאורים

דווקא בגלל הדמיון הרב בין שתי הפרשיות כדאי לבדוק היטב ולחפש את ההבדלים בין שתי הפרשיות. אחד מהעקרונות בלימוד תנ"ך הוא ש"בכל מקום שבו נדמה כי התורה כופלת דבריה בעניין מסוים יש לחתור למציאת ההבדלים שבין המקומות הדומים. הבדלים אלו הם שיוצרים את ההבחנה בין הפרשות הדומות, והם המורים על המשמעות הייחודית ועל החידוש שיש בכל פרשה ופרשה"².

ספורנו דברים ו, י

אשר לא בנית ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת - שתשיג עושר בלי עמל.

2. קרא שוב בעיון את שני התיאורים ונסה למצוא את ההבדלים המהותיים ביניהם. היעזר בדברי הספורנו ובשאלות המכוונות הבאות:

- א. מה ההבדל המהותי בין טובה של הארץ המתואר בפרק ו לבין טובה של הארץ המתואר בפרק ח? (מתי עם ישראל יתקל בטובה של הארץ המתואר בפרק ו ומתי הוא יתקל בטובה של הארץ המתואר בפרק ח.)
- ב. בשני התיאורים טובה של הארץ והשפע בה טומנים סכנה לעם ישראל "פן תשכח את ה'", אולם שונה הסיבה לשכחה זו בכל אחת מן הפרשות, ועל כן שונה גם תוצאתה. נסה למצוא את הסיבה לשכחה בכל פרשה.

² אלחנן סמט, עיונים בפרשות השבוע סדרה ראשונה, "השפע החומרי לסוגיו ולסכנותיו" עמוד 302.

יחידה: הארץ הטובה

מבוא ליחידת הארץ הטובה	דברים פרק ח	דברים פרק יא	דברים פרק ו, י-יג	דברים פרק ג, כג-כט
------------------------	-------------	--------------	-------------------	--------------------

דברים פרק ג

תחינתו של משה: "הארץ הטובה", פרק ג כג-כט

בפתיחת פרשת ואתחנן מתאר משה את תחנוניו לה' לזכות ולהיכנס לארץ. רצונו העז של משה לעבור את הירדן ובקשותיו המדויקות, יהוו עבורנו נקודת מוצא לבירור **רובד נוסף** בייחודה וחשיבותה של ארץ ישראל:

דברים פרק ג

(כג) וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בָּעֵת הַהוּא לֵאמֹר:

(כד) אֲדַלֵּי ה' אֶתְּהָה הַחֲלוּת לְהִרְאֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גְּדִלְךָ וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה

אֲשֶׁר מִי אֵל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ וְכַגְבוּרְתְּךָ:

(כה) אַעֲבֹרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הֲהִיא הַטּוֹבָה וְהַלְבֹּנוֹ:

(כו) וַיַּתְּעֶבֶר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דָּבָר אֵלַי עוֹד בְּדַבֵּר הַזֶּה:

(כז) עֲלֶה רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְשֹׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרָחָהּ וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:

(כח) וְצוּ אֶת הַיְּהוָה וְחִזְקָהוּ וְאַמְצָהוּ כִּי הוּא יַעֲבֹר לְפָנֶיךָ הַעַם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

(כט) וַיָּשָׁב בְּגִיטָא מוֹל בֵּית פְּעוֹר:

עיון בכתוב ובפרשנות - מפני מה נתאווה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל?

רש"י דברים ג, כ"ה

ההר הטוב הזה - זו ירושלים.

והלבנון - זה בית המקדש.

גמרא מסכת סוטה י"ד, ע"א

דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאווה משה רבנו ליכנס לארץ ישראל?

וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך?

אלא כך אמר משה: הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל.

אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי.

3. מפני מה נתאווה משה רבינו להיכנס לארץ ישראל?

ענה על שאלה זו ע"פ הפשט, ע"פ דברי רש"י, וע"פ מדרש חז"ל המובא בגמרא במסכת סוטה.

לפי הפשט	
לפי רש"י	
לפי המדרש	

תשובת הקב"ה למשה

4. עיין בפרק ג פסוקים כה-כז, וענה :

- א. אלו שני דברים משה ביקש מה' בסס את תשובתך על הכתוב.
- ב. האם בקשתו נדחתה לחלוטין או שה' נעתר לבקשתו באופן חלקי? בסס את תשובתך על הכתוב.
- ג. מה הן שני הציוויים של ה' אל משה בעקבות בקשתו?

העמקה: מה הראה ה' למשה?

☒ מדרש אגדה דברים פרשת קורח - חוקת פרק ג

כיון שהרבה בתפלה, אמר לו הקב"ה: 'עלה ראש הפסגה' וגו' וראה בעיניך'.
ואמרו חכמינו ז"ל כי קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל לפני משה רבינו והראה לו כל דור ושמשי, ודור ופרנסיו, שנאמר: 'ויראהו ה' את כל הארץ' וגו' 'עד הים האחרון' (דברים לד א-ב), אל תקרי 'עד הים' אלא 'עד היום האחרון', וכל זה בזכות התפלה, שנאמר: 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר'.

כלומר, בקשתו של משה לא הייתה בהכרח לראות את הארץ ראייה גשמית, אלא להבין ולחוות את עוצמת הקדושה שבה או לראות את חיי העם בארצו. ע"פ המדרש בקשה זו נענתה: הקב"ה "מעלה" אותו למקום גבוה ומראה לו ראייה על-היסטורית. "וכל זה בזכות התפילה".

שאלת סיכום לכל היחידה - מעלותיה של א"י

5. היחידה כולה נקראת "הארץ הטובה". טובה של הארץ בא לידי ביטוי בצורות שונות.
 - א. מה המכנה המשותף למעלתה של ארץ ישראל, כפי שראינו עד כה בפרקים ו, ח, יא? פרט.
 - ב. ע"פ הפרשנות שלמדנו בפרק ג (רש"י והמדרש), מהו הרובד הנוסף של מעלת ארץ ישראל המתגלה מבקשתו של משה? ומדוע רוצה משה ליכנס לארץ?